

آموزش ذهن خوانی به کودکان اوتیسم
کتاب کار

فهرست

۷.....	تحسین کتاب «آموزش ذهن خوانی به کودکان اوتیسم».....
۹.....	سخن مترجم.....
۱۰.....	سطح اول: بازشناسی حالات چهره‌ای از روی عکس‌ها.....
۱۰.....	سطح دوم: بازشناسی هیجان از روی اشکال ترسیمی.....
۱۲.....	سطح سوم: شناسایی هیجانات مبتنی بر موقعیت.....
۱۷.....	سطح چهارم: شناسایی هیجانات مبتنی بر میل.....
۲۰.....	سطح پنجم: شناسایی هیجانات مبتنی بر باور.....
۲۹.....	مقدمه.....
۲۹.....	مقدمه‌ای بر نظریه ذهن.....
۳۳.....	آموزش نظریه ذهن به کودکان مبتلا به اوتیسم.....
۳۴.....	مقدمه‌ای بر کتاب کار حاضر.....
۳۷.....	دیدگاه‌گیری دیداری.....
۳۷.....	سطح ۱: دیدگاه‌گیری ساده.....
۳۹.....	سطح ۲: دیدگاه‌گیری پیچیده.....
۴۳.....	دیدگاه‌گیری مفهومی.....
۴۴.....	آشنایی با حباب‌های فکر.....
۴۶.....	سطح ۳: دیدن منجر به دانستن می‌شود.....
۴۶.....	سطح ۳ الف: خود قضاوتی.....
۴۸.....	سطح ۳ ب: قضاوت دیگران.....
۶۸.....	سطح ۴: باور درست.....
۸۸.....	سطح ۵: باور غلط.....
۸۸.....	سطح ۵ الف: باور غلط- تکلیف انتقال غیرمنتظره.....
۱۰۸.....	سطح ۵ ب: باور غلط- تکلیف محتوای غیرمنتظره.....
۱۲۸.....	سطح ۶: باورهای نهفته.....
۱۵۱.....	خلاصه‌ای از مطالعات آموزش نظریه ذهن به کودکان و بزرگسالان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم....
۱۶۱.....	منابع.....
۱۶۵.....	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی.....
۱۶۷.....	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی.....

تحمین کتاب «آموزش ذهن خوانی به کودکان اوتیسم»

«کتاب حاضر ویرایش در خوری از کتاب آموزش ذهن خوانی به کودکان اوتیسم [راهنمای عملی معلمان و والدین] است که هولین، بارن-کوهن و هادوین در سال ۱۹۹۹ منتشر کردند. این کتاب شامل درس‌ها و مفاهیم جامعی برای آموزش حالات ذهنی به کودکان اوتیسم با عملکرد بالا است. این رویکرد با اهمیت است زیرا مبتنی بر پژوهش‌های قبلی است، و شامل توالی پیش‌رونده مفاهیم و گام‌های آموزش است. همچنین، چندوجهی است زیرا شامل آموزش درباره تفاوت دیدگاه‌ها، درباره باورها، درباره اکتساب دانش و موارد دیگر می‌شود. هیچ‌کسی معتقد نیست که آموزش درک حالات ذهنی باعث کاهش همه چالش‌های شناختی اجتماعی که کودکان اوتیسم با آن روبه‌رو هستند می‌شود، بلکه درک حالات ذهنی خود و دیگران، برای کودکان و نوجوانان (و بزرگسالان) اوتیسم یک چالش مهم و ضروری است که این کتاب کار، به‌دقت و به‌صورت کارآمدی به آن پرداخته است. کتاب حاضر، کتابی پویا و عملی است که منبع فوق‌العاده برای والدین و مربیان خواهد بود.»

هنری ولمن، هارولد دبلیو استیونسون استاد دانشکده روانشناسی، دانشگاه میشیگان

«بدون اینکه از آن آگاه باشیم، همه ما به‌صورت پیوسته حالات ذهنی از قبیل خواسته‌ها و باورها را به دیگران نسبت می‌دهیم و از این طریق پیش‌بینی می‌کنیم که حرکت بعدی آن‌ها چیست. کودکان و بزرگسالان مبتلا به اوتیسم، نمی‌توانند این کار را به‌طور خودکار انجام دهند؛ اما سال‌ها تحقیق پرزحمت نشان داده است که می‌توان انجام این کار را به آن‌ها آموزش داد. واضح است که آموزش باعث نمی‌شود آن‌ها به ذهن‌خوان‌های خودکار تبدیل شوند، بلکه به آن‌ها کمک می‌کند دنیای اجتماعی غیرقابل پیش‌بینی را درک کنند.

این کتاب کار شامل راهنمای آموزشی به شکل تصویر و داستان است که می‌تواند الهام‌بخش معلمان باشد. رویکرد کلی کتاب ایجاد توالی مهارت‌ها در همان مسیر مشاهده‌شده در کودکان عادی است؛ از توجه مشترک، بازی وانمودی، دیدگاه‌گیری، درک میل، و حالات ذهنی پیچیده‌تر از قبیل دانش و نادیده‌گیری، تا باورهای پیچیده سطح دوم (برای مثال، «او فکر می‌کند که زن باور دارد که او راست می‌گوید»). این یک حالت ذهنی پیچیده است که در این کتاب کار جدید نسبت به کتاب قبلی، اضافه شده است.

این کتابچه راهنما، منبع ارزشمندی از ایده‌ها و فنون مربوط به نحوه آموزش حالات ذهنی به کودکان و بزرگسالان دچار اوتیسم است که تلاش کرده است آموزش را با مهارت‌های اجتماعی زندگی روزمره پیوند بزند.»

«این کتاب کار با کتاب قبلی نویسندگان یعنی آموزش ذهن‌خوانی به کودکان اوتیسم: راهنمای عملی برای معلمان و والدین مرتبط است که پروتکلی مبتنی بر پژوهش برای تحول و پیشرفت مهارت‌های ذهنی‌سازی و شناخت اجتماعی در کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم ارائه می‌کند. این برنامه ارائه شده در کتاب را گسترش می‌دهد، و برای درک حالات اطلاعاتی، اصول معتبر علمی، هرچند با استفاده‌ای روشن و ساده، ارائه می‌کند، همچنین، داستان‌های آشکار، مثال‌ها و فعالیت‌ها، تعمیم اصول اکتساب شده را بهبود می‌بخشند.»

این کتاب کار به والدین، معلمان و درمانگرانی پیشنهاد می‌شود که می‌خواهند اساس کارشان بر مبنای دانش علمی دقیق از نحوه درک کار ذهن دیگران باشد و اینکه چگونه درک کار ذهن دیگران را می‌توان در کودکان و نوجوانان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم بهبود بخشید.»

دکتر اُفر گولان، مدیر برنامه بالینی کودک، دانشگاه بار-ایلان

«مشکلاتی که کودکان مبتلا به اوتیسم در درک نحوه کار ذهن دیگران دارند، ذاتی است و بر همه جنبه‌های تحول اجتماعی اثر می‌گذارد. این کتاب کار عملی، از پژوهش‌هایی استفاده می‌کند که نشان می‌دهند چنین رویکرد تحولی که بر مبنای درک اجتماعی متقابل است، ممکن است مفید باشد. این کتاب راهنما برای والدین، معلمان و سایر متخصصانی که با کودکان مبتلا به اوتیسم کار می‌کنند، مفید است.»

ریچارد میلز، مدیر پژوهشی، پژوهش اوتیسم، بریتانیا

سخن مترجم

گرچه قبل از این، شیوع اختلال‌های طیف اوتیسم خیلی کمتر برآورد می‌شد ولی مطابق آخرین ویرایش کتاب راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی (۲۰۱۳)، شیوع این اختلال ۱ درصد برآورد می‌شود. با اینکه شیوع این اختلال نسبتاً زیاد است ولی در ایران، این گروه، در مقایسه با برخی دیگر از اختلال‌های تحولی عصبی از قبیل ناتوانی‌های یادگیری، اختلال کاستی توجه/بیش‌فعالی و کم‌توان‌ذهنی، کمتر موردتوجه قرار گرفته است و منابع مفید و کاربردی برای کاهش مشکلات آن‌ها، کمتر در دسترس قرار دارد.

کودکان مبتلا به اختلال‌های طیف اوتیسم، مشکلات زیادی تجربه می‌کنند، درعین‌حال، یکی از ویژگی‌های اصلی آن‌ها، مشکلات اجتماعی است. آن‌ها در برقراری ارتباط با دیگران، دچار مشکلات جدی هستند. برخی از پژوهشگران از جمله سیمون بارون-کوهن، دلیل این مشکل را نقص نظریه ذهن می‌دانند. نظریه ذهن به‌عنوان توانایی پیش‌بینی رفتار خود و دیگران بر اساس حالات ذهنی (از قبیل هیجانات و باورها) تعریف شده است.

تلاش‌های زیادی برای آموزش نظریه ذهن (حالات ذهنی) به کودکان و بزرگسالان مبتلا به اختلالات طیف اوتیسم انجام شده است (به پیوست کتاب حاضر نگاه کنید)؛ بااین‌حال، راهنماهای عملی در این زمینه، اندک هستند.

درواقع، می‌توان نخستین تلاش منسجم در این زمینه را به نویسندگان کتاب حاضر نسبت داد. آن‌ها در سال ۱۹۹۹، کتاب «آموزش ذهن‌خوانی به کودکان اوتیسم: راهنمای مربیان و والدین» را منتشر کردند. در آن کتاب، آموزش هیجانات در ۵ سطح طرح شده است.

کتاب حاضر نیز در راستای همان کتاب قبلی است و تلاش دارد شیوه آموزش سطوح بالاتر نظریه ذهن را با استفاده از تصویر و حباب‌های فکر تسهیل کند. چون تمرین‌های طرح شده در هر دو کتاب، در راستای یکدیگر هستند، در زیر، برای آشنایی خوانندگان، مثال‌هایی از سطوح طرح شده در کتاب اول، ارائه شده است.

آموزش هیجانات

سطح اول: بازشناسی حالات چهره‌ای از روی عکس‌ها
سطح دوم: بازشناسی هیجانات از روی اشکال ترسیمی
سطح سوم: شناسایی هیجانات مبتنی بر موقعیت

این کتاب، توسط مترجم در سال ۱۳۹۰ به فارسی برگردانده شده است. خوانندگان علاقه‌مند، می‌توانند برای آشنایی بیشتر با شیوه‌های آموزش حالات ذهنی، به این کتاب مراجعه کنند.

سطح چهارم: شناسایی هیجان‌های مبتنی بر میل
سطح پنجم: شناسایی هیجان‌های مبتنی بر باور

سطح اول: بازشناسی حالات چهره‌ای از روی عکس‌ها

در صورتی به سطح اول نمره داده می‌شود که کودک بتواند از عکس‌ها حالات چهره‌ای چهار هیجان شادی، غم، خشم و ترس را شناسایی کند.

مواد و فرایندهای سنجش

چهار عکس سیاه‌وسفید از افراد با هیجان‌های شادی، غم، خشم و ترس. عکس‌ها را برای کودک می‌چینیم. همچنین می‌توان اطلاعات را به گونه‌ای تنظیم کرد که تکلیف، برای کودک جذاب‌تر شود. یعنی صورت‌های بچگانه را روی عکس برگردان چاپ کرد. معلم یکی از چهار حالت چهره‌ای را انتخاب می‌کند و از کودک می‌خواهد آن را مشخص کند.

شکل ۱. تصویر حالات چهره‌ای هیجان (چاپ با اجازه رسمی از اکمان و فریسن، ۱۹۷۵)

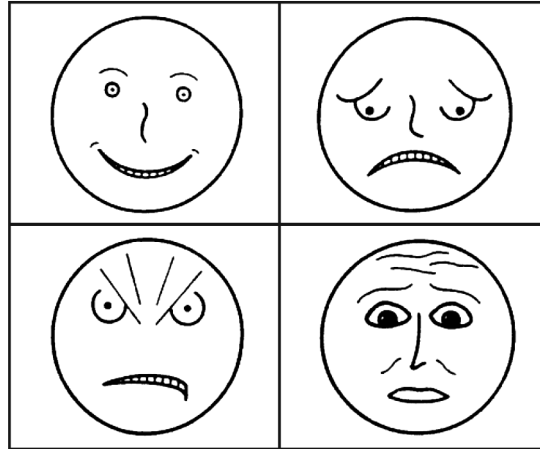
سؤال هیجان: می‌توانی صورت خوشحال/ غمگین/ خشمگین/ ترسیده را مشخص کنی؟
حمایت: به من جای فرد خوشحال/ غمگین/ خشمگین/ ترسیده را نشان بده.

سطح دوم: بازشناسی هیجان از روی اشکال ترسیمی

در صورتی به سطح دوم نمره داده می‌شود که کودک بتواند مانند قبل، از چهار چهره کارتونی شادی، غم، خشم و ترس، صورت صحیح را شناسایی کند.

مواد و فرایندهای سنجش

چهار ترسیم خطی سیاه و سفید از افراد با هیجانات شادی، غم، خشم و ترس. صورت‌ها را که ممکن است بر روی عکس برگردان رسم شده باشند، جلوی کودک به صورت مرتب می‌گذاریم.

شکل ۲. تظاهرات چهره‌ای هیجان (برگرفته از هابسون، ۱۹۸۹).

ایجاد خط پایه

ارائه چهار تصویر کارتونی به کودک. بگویید: می‌خواهیم به تعدادی چهره نگاه کنیم که به ما نشان می‌دهند افراد چه احساسی دارند. بپرسید: «آیا می‌توانی صورت _____ را نشان بدهی؟» اگر کودک در شناسایی هریک از چهار هیجان نشان داده شده در شکل‌ها موفق نبود، آموزش در این سطح را شروع کنید.

فرایندهای آموزش

در شروع از کودک خواسته می‌شود این چهار شکل کارتونی سیاه و سفید حالات چهره‌ای هیجان (شادی/غم/خشم/ترس) را به ترتیب شناسایی کند (شکل‌ها به صورت تصادفی ارائه می‌شوند). معلم ابتدا تصاویر را روی میز می‌چیند و حالات هیجانی را که نشان‌دهنده حالت هر تصویر است، برای کودک نام می‌برد. سپس از کودک خواسته می‌شود که هر یک از چهره‌ها را با نام‌هایی که معلم گفته است، جور کند.

«بگذار این چهار صورت را اینجا بگذاریم. این شاد، غمگین، خشمگین و ترسیده است.»

«من صورت‌های بیشتری برای این‌ها که شما نگاه کنی دارم. آیا می‌توانی این‌ها را کنار عکس‌های مشابهشان قرار بدهی؟»

این یکی شاد است. صورت شاد را کجا باید قرار دهیم؟

«بله درست است، این صورت هم شاد است و...»

اگر معلم در ابتدا شیوه کار را برای کودک الگوسازی کند، تکلیف برای او آسان می‌شود. هر جا کودک دچار اشتباهی شود، پاسخ صحیح بلافاصله به او داده می‌شود.

سطح سوم: شناسایی هیجانات مبتنی بر موقعیت

هیجانات مبتنی بر موقعیت، هیجاناتی هستند که به وسیله موقعیت ایجاد شده‌اند (مانند ترس هنگامی یک تصادف رخ می‌دهد). در این سطح کودک هنگامی که بافت هیجانی تصویر را مشاهده می‌کند، باید قادر به پیش‌بینی اینکه شخصیت (تصویر) چه احساسی خواهد داشت، باشد.

مواد و فرایندهای ارزیابی

مجموعه‌ای از چهار صورت کارتونی، به همراه مجموعه‌ای از عکس‌ها، انواع موقعیت‌های هیجانی را نشان می‌دهند. کودک باید بافت اجتماعی و هیجانی تصویر را تفسیر کند و پیش‌بینی کند بیان هیجانی شخصیت‌های تصویر چگونه خواهد بود. این موقعیت‌ها بیان‌کننده ترس، شادی، غم یا خشم هستند. در برخی موارد به جای پاسخ‌های تعیین‌شده، ممکن است پاسخ‌های درست دیگری هم وجود داشته باشد (برای مثال بعضی از داستان‌های غم ممکن است پاسخ عصبانیت را فرابخوانند). در چنین مواردی معلم باید از قضاوت شخصی خود برای نمره‌گذاری استفاده کند.

ایجاد خط پایه

برای سنجش هیجان مبتنی بر موقعیت، یک داستان برای هر یک از قسمت‌های هیجان که در پایین لیست شده است، انتخاب کنید.

موقعیت: سگ بزرگ دنبال محمود می‌دود.

تصویر را به کودک نشان دهید.

بگویید: «نگاه کن، سگ بزرگ دنبال محمود می‌دود.»

سؤال هیجان: «محمود وقتی سگ او را دنبال می‌کند، چه احساسی خواهد داشت؟»

«خوشحال، ناراحت، عصبانی و ترسیده؟» هر یک از چهره‌های را به ترتیب به او نشان دهید.

«بینیم محمود چه احساسی خواهد داشت؟» کودک می‌تواند به یکی از چهره‌ها اشاره کند.

«نگاه کن، محمود ترسیده است.»

سؤال توجیهی: چرا او ترسیده است؟

اگر کودک در پاسخگویی به هر یک از چهار داستان هیجان موقعیتی که انتخاب کردید شکست خورد

آموزش در این سطح را آغاز کنید. برای آشنایی با فرایند کار، چهار مثال زیر را نگاه کنید.

فرآیندهای آموزش

معلم عکس را برای کودک توصیف می‌کند و از کودک می‌خواهد احساس شخصیت داستان را بازگو کند یا یکی از چهار صورت پایین را نشان دهد.

عکس: سگ بزرگ، محمود را دنبال می‌کند.

سؤال هیجان: «محمود وقتی سگ او را دنبال می‌کند، چه احساسی خواهد داشت؟»

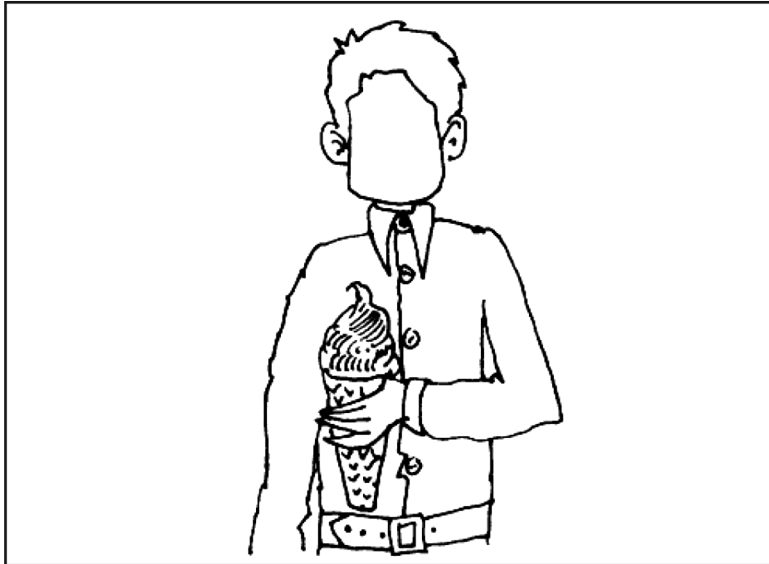
حمایت: «او خوشحال/ غمگین/ عصبانی/ ترسیده خواهد بود.»

سؤال توجیهی: «چرا او احساس خوشحالی/ عصبانیت/ ترس/ غم خواهد داشت؟»

معلم عکس را برای کودک توصیف می‌کند و از کودک می‌خواهد احساس شخصیت داستان را بازگو کند یا یکی از چهار صورت پایین را نشان دهد.

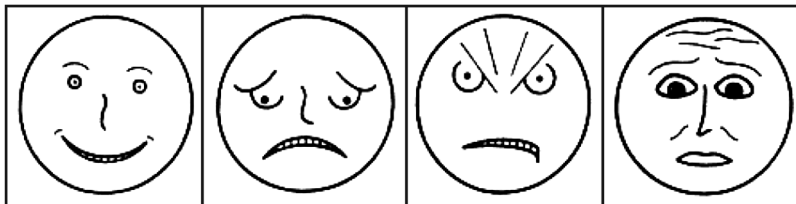
عکس: پدر آرمین برای او یک بستنی شکلاتی می‌خرد.

سؤال هیجان: «آرمین وقتی پدرش یک بستنی شکلاتی برای او می‌خرد، چه احساسی خواهد داشت؟»

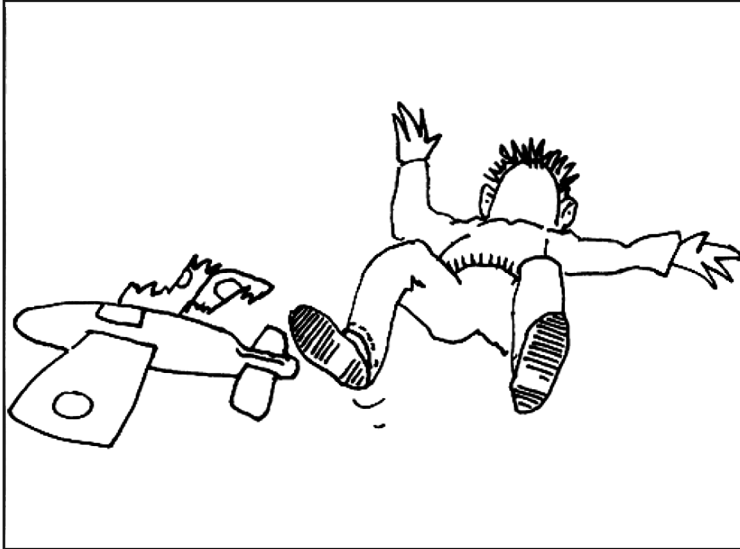
حمایت: «او خوشحال/ غمگین/ عصبانی/ ترسیده خواهد بود.»

سؤال توجیهی: «چرا او احساس خوشحالی/ عصبانیت/ ترس/ غم خواهد داشت؟»

معلم عکس را برای کودک توصیف می‌کند و از کودک می‌خواهد احساس شخصیت داستان را بازگو کند یا یکی از چهار صورت پایین را نشان دهد.

عکس: مهدی روی زمین می‌افتد و هواپیمایش می‌شکند.

سؤال هیجان: «مهدی وقتی هواپیمایش می‌شکند، چه احساسی خواهد داشت؟»

حمایت: «او خوشحال/ ناراحت/ عصبانی/ ترسیده خواهد بود.»

سؤال توجیهی: «چرا او احساس خوشحالی/ عصبانیت/ ترس/ غم خواهد داشت؟»

معلم عکس را برای کودک توصیف می‌کند و از کودک می‌خواهد احساس شخصیت داستان را بازگو کند یا یکی از چهار صورت پایین را نشان دهد.

عکس: امیر، توپ عباس را می‌گیرد. عباس نمی‌تواند آن را پس بگیرد.

سؤال هیجان: «عباس وقتی امیر توپ او را می‌گیرد، چه احساسی خواهد داشت؟»

حمایت: «او خوشحال/ غمگین/ عصبانی/ ترسیده خواهد بود.»

سؤال توجیهی: «چرا او احساس خوشحالی/ عصبانیت/ ترس/ غم خواهد داشت؟»

